

“Nisebîn û Sinorê Wê”, *Kaniyek ji Mezopotamyayê, Nisêbin*, (haz.) Eslîxan Yıldırım Tanhan, Weşanên Enstîtuya Kurdîya Stranbolê, S.301-303 (Lekoline11:-Kurdi).

NUSAYBİN VE SINIRI

Nusaybin, Cumhuriyet sınırları içine girmesinden çok daha öncelerinden bu yana, bir sınır kasabasıdır. Örneğin; Pers istilasını takiben, MS 351 yılında, Turabdin kalesi içinde kurulan Bsorino (Haberli'nin güneyi) Roma sınır garnizonu, İstanbul'da (Konstantinapol) oturan İmparatorun sınır güvenliğini sağlamaktaydı¹. Kaledeki askerler, sınırlarının Kartminli din ulularının dualarıyla ayakta durduğuna inanırlardı. Bu ifadeler bile Nusaybin'in sınırla ilişkisinin ne kadar eskiye dayandığını göstermeye yeter. Ancak arada uzunca bir dönem, Nusaybin Osmanlı'nın iç kısımlarına dahil olmuş ve sınır kasabası olarak değil, önemli bir ticaret geçişi yeri ve eski bir inanç yerleşimi (Mor Gabriel ve Kartmin nedeniyle) olarak anılmıştır.

Misak-ı Milli'den bu yana adı hep 'sınır'la birlikte anılan Nusaybin için, sınır, hayatın kendisi sayılır. Hemen her evin 'sınır'la bir tür ilişkisi olmuştur, olmaktadır veya olacaktır. Bütün iktisadi eğilimler, birikimler; dükkanların, işyerlerinin açılması kapanması, kârı ve zararı bir şekilde 'sınır'la bağlantılıdır. Mülk fiyatları veya evlenmenin maliyeti de 'sınır'ın sunduğu olanaklara göre değişir. Köylülerin de, kasabalıların da, her dönemde, sınıra dair anlatacakları bir öyküsü, mutlaka vardır. Yerel gazetelerinde hemen hemen her gün, günün politik söylemlerine uygun bir sınır haberi bulunur. Sınır Nusaybin'in içine öylesine sinmiş, öyle derin yerlerine sızmıştır ki, evlerinin çitleri, sokaklarındaki ağaçların ve bitkilerin etrafları ve hatta Belediye Çay Bahçesi'nin bekarları aileden ayıran bölmesi bile, sınır telleriyle çevrilmiştir. Başka bir kasabada sıradan bir turistik faaliyet olan mesire yerlerinin, sokaklarının, demiryolunun gezilmesi, fotoğraflanması, Nusaybin'de zaman zaman sertleşen yasaklarla sonuçlanabilir: Zira Nusaybin demek, sınır demektir.

1921'de imzalanan Ankara Anlaşması her ne kadar sınırı belirlediyse de, özellikle Cizre-Nusaybin hattı sürekli olarak Suriye ile Türkiye arasında müzakerelere konu olmuştur. Nihayet 1937'de imzalanan bir protokolle, Bağdat Demiryolu'nun

¹ Hollerweger, H., 1999, Turabdin; Living Cultural Heritage-Canlı Kültür Mirası, Linz, Österreich,s: 49.

Yenice-Nusaybin hattı Türkiye tarafına geçmiştir. 1940'lı yıllar, Türk dış politikası ABD yanlısı politikaları izlemeyi tercih etmiş, Türkiye Ortadoğu'da giderek artan Sovyetler karşıtı politikanın ön cephesi sayılmayı üstlenmiştir. Suriye de bu Sovyet karşıtı politikalardan nasibini alan ülkelerden birisidir. Böylece, Suriye karşındaki politikalar zamanla sertleşmiştir. Hatta dönemin Meclis tutanakları içinde Mardin Gümrük Müdürlüğü'nün; "*Suriye sınırından giren trenlerde orak-çekiç resmi çizilmiş olduğuna dair*" bir raporunun tartışıldığını görüyoruz. Bu çizgiler, Suriye'nin Sovyetler yanlısı olduğuna delil sayılmıştır. (6 Kasım 1944 tarihli ve 4381006 Dosya no).

Yine de 1928-1954 arasında tek çitle idare edilen sınır, ancak 1954'den sonra mayınlanmıştır. 1954'deki mayınlamanın gerçek nedeni; Barzani kalkışması ve Türkiye'nin kendi sınırları için sıkı güvenlik ihtiyacında olmasıdır. Mayınların kaybolması, hareket etmiş olması ya da sökülmesi olması nedeniyle, sınır boyu 1984'de yeniden mayınlanmıştır. Sonra 1990larda yeniden ve yeniden mayınlanmış, telörgüler yeniden sıklaştırılmıştır. Bugün, Suriye sınırı, Türkiye sınırları içinde en çok mayınlı ve en çok telörgülü olan sınırdır. Sınır güvenliği tamamen Türkiye tarafından sağlanmakta, Suriye sınır güvenliği almamaktadır. Örneğin sınır köyleri, uzunca bir dönem, sınırın aydınlatılmasından sorumluydular. Hatta, 1992'ye kadar sınırın aydınlanmasında Nusaybin şehir elektriğinden yararlanılmıştır, öyle ki şehrin elektriği kesildiğinde, sınırın da elektriği kesilmekteydi.

Nusaybin'in, Suriye ve sınırla ilişkisinde, ulusal ve uluslararası arenada birkaç hareket etkili olmuştur. Bunlardan en önemlisi, 1954 yılındaki sınır çizgilerinin belirginleşmesidir. Bu dönemden önce, Nusaybinlinin sınırla ilişkisi; akraba ziyaretleri, taziye, düğün vb. alışveriş ve içeride pahalı olan malların sırtçılık yoluyla sınırdan geçirilmesinden ibarettir. 1900'lerin başında Haco ağa isyanıyla başlayan ve göçerlerin sınırın iki yanına yerleştirilmesiyle devam eden süreçte, Nusaybin civarındaki pek çok köye yerleştirme olmuş; bunu izleyen zamanlarda sınırın iki yanındaki halk, öte taraftaki tarlalarını ekebilmek için, her gün pasavanla kapıda sıraya girmeye başlamıştır. 1938-1954 arasında, kapıda esnek bir güvenlik, seyrek sınır karakolları, seyrek pusuyla idare edilen sınır; Türkiye'den giden tütün, öte yandan gelen gaz, tuz, ampul, ceket, İngiliz kumaşı gibi malları ağırlamıştır. Kamışlı Nusaybin'in karşısında, sosyologların adlandırdığı üzere bir '*ayna yerleşim*' olarak, bu dönemde belirginleşmektedir. Dünyanın çoğu sınır kasabalarında ve hatta

köylerinde, karşıdaki ülkede bir 'ayna yerleşim' oluşmaktadır. Kamışlı da, Nusaybin için (veya tersine) böyledir.

1952-1954 arasında; karakollar sıkılaştırılmış, pusular artmış, mayınlar ve teller döşenmiştir. Bunu izleyen 1954-1975 arasındaki dönemde, Nusaybin, sınır ticaretinde altın devrini yaşamıştır. Sınır güvenliği sıkılaştırıldıkça, gelen malın kıymeti artmış, sınır üzerinden kazançların niteliği de böylece değişmiştir. Her köye bir karakol yapılmıştır. Bu dönem yoğun hayvan kaçakçılığıyla anılabilir. "Kırmızı koyun dönemi" olarak adlandırılan bu dönemde, sınır boylarında karşıya satmak için götürülecek yerli koyun kalmadığı için, iç bölgelerden celeplerin topladığı büyük sürülerden sözedilir. Sınırdan geçişler zorlaşmış; sınıra gitmek, mayınların yerlerini bilen, patikaları tanıyan ve anlaşmaları yapan *rezan*ların öncülüğünde mümkün olmaya başlamıştır. Geçişler, köy ve bunların önündeki anlaşmalı patikaların adlarıyla anılmaşa başlamıştır: "Cuva'dan geçtik", "Serçehan'dan geçtik", "91'den geçtik" gibi. Öte yandan, kasabadan birinci göç dalgası başlamıştır. Köylerden Yezidi ve Süryaniler, kasabadan ise Arap nüfus hızla başka şehirlere veya yurtdışına göç etmektedir.

1975-1984 arasında, ilçe arkası arkasına açılan kaçakçı pasajlarıyla anılmaktadır. Tüccar artık elektronik eşya, elektrikli, elektronik aletler, mutfak gereçleri, pyreksler, termoslar, lüks mallar-saat, deri valiz, parfüm vb. ısmarlamaktadır. Pasajlar bir tür gümrüksüz serbest bölge olarak işlemekte, pasaja giren maldan fatura sorulmamaktadır. Sınır köyleri bunları sırtında taşıyan sınır işçilerine dönüşmüş; ilçede zenginleşen bir grup eşraf ve eski yerleşik aileler İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyük şehirlere göç etmeye başlamış; topraksız köylü 1975'lerden itibaren giderek artan oranda kasabaya yerleşmiş, kasabanın nüfusu Arap yoğunluğundan Kürtlere doğru kaymaya başlamıştır.

Gümrük kanununun sınır kasabaları için belirlediği özel statüleri de bu dönemde yazılmıştır:-Gümrük Yönetmeliğinin İlgili Hükümleri olarak "Sınır Rejimi" başlığı altında Suriye, Irak ve İran sınırlarının özel statüleri vardır. 1973'te konulan bu statülere göre, Suriye sınırı için, "...sınırın her iki tarafından elli kilometre derinliğinde bir saha olarak kabul edilen sınır bölgesinin özel bir rejime tabi olduğunu" bildirir (Madde 1056). Buna göre, sınırın her iki tarafında 5 kilometrelik bir bölgedeki halk, 5 ya da 10 kilometrelik arazilerinde tarım yapmak üzere bir sınır belgesi (pasavan) göstererek sınırı geçebilmektedirler. Maddeler ve geçişin kuralları

zamanla değişmiş olsa da, sınır kasabalarının özel statüye tabi olmaları süregitmektedir.

1980 sonrası, ilçenin sınırla ilişkisi giderek daha politik bir hal almaya başlamıştır. Karşıdaki ‘ayna yerleşim’i, Kamışlı’da olanlar ve içerideki şiddet dönemi Nusaybin’i çok fazla etkilemiştir. Kasaba bu dönemden itibaren, gerek karşıya, gerekse içeriye , neredeyse tamamen kapanmış; deyim yerindeyse içine büzülmüştür. Giderek, sınırın günübirlikçi geçişleri ve bunların günlük ekmek kavgaları; kasabanın alt gelir gruplarından başlayarak orta kesime doğru hemen herkesi büyük oranda etkileyen bir geçim galesi haline gelmiştir. Hatta öyle ki, Nusaybin artık Kapı’dan sağlanan günübirlikçi geçişinin dışında neredeyse hiç bir iktisadi faaliyeti yerine getirememektedir. Sınırın yarattığı sosyal etkileşimlerde de değişmeler olmuştur. Örneğin Suriye’den ikinci veya üçüncü eş olarak alınan ve başlık verilmediği için ucuza getirilen gelinler de bu etkileşimin şimdiki görünümleridir.

Oysa Musul’un geçiş yolu üzerinde, Bağdat demiryollarının meşhur kapısı Nusaybin, geçmişte Agatha Christie’nin ünlü *Şark Ekspresinde Cinayet* romanına bile konu olmuştu. Dahası, 1881 tarihli American Journal of Pharmacy’de, Charles G.W. Lock imzasıyla yayınlanan “*Rose Oil or Otto of Roses*” başlıklı makalede, Nusaybin’in 14. yy’da adeta bir gül tarlası olduğundan bahsedilir. Yazar yüzyıllar boyu Avrupa’da, özellikle Paris’te yapılan gülyağına hammadde sağlayan yerleri, miktarları ve güllerinin nitelikleriyle sayarken, iki yerin güllerini; emsalsiz rayihaları, uzun sapları ve koyu kırmızı renkleriyle övgüye değer bulmaktadır: Bulgaristan ve Nusaybin güllerinin.

Nusaybin yeniden gül kokar mı?